

Heritage in transition

Citation for published version (APA):

Zwegers, B. C. (2018). *Heritage in transition: global and local challenges in Germany and the United Kingdom, 1970-2010*. [Doctoral Thesis, Maastricht University]. Maastricht University.
<https://doi.org/10.26481/dis.20180207bz>

Document status and date:

Published: 01/01/2018

DOI:

[10.26481/dis.20180207bz](https://doi.org/10.26481/dis.20180207bz)

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

VALORISATIE

In 2012 schreef de aan de universiteit van Oxford verbonden archeoloog Miko Flohr (2012) een opiniestuk in de *Volkscrant* waarin hij vaststelde dat veel geesteswetenschappers de nutsvraag uit de weg gaan. In tegenstelling tot exacte wetenschappers voelen veel geesteswetenschappers zich door deze vraag in het nauw gedreven. Het nut van de geesteswetenschappen staat voor hen buiten kijf, maar anderen hiervan overtuigen blijkt soms een lastige opgave. Deels wordt de nutsvraag beantwoord vanuit de voor geesteswetenschappers zo kenmerkende metapositie. Ze leggen uit dat maatschappelijk nut niet meetbaar is of beroepen zich op de lange en rijke traditie waarin ze staan. Hiermee doen geesteswetenschappers zichzelf, aldus Flohr, ernstig tekort. Hij pleit ervoor dat geesteswetenschappers de nutsvraag niet mijden, maar met zelfvertrouwen en optimisme tegemoet zien. Deze valorisatieparagraaf is een bescheiden poging om, in het kielzog van Miko Flohr, het maatschappelijk nut van dit proefschrift, aan de hand van concrete voorbeelden, over het voetlicht te brengen. Het doel van dit addendum is enerzijds om te laten zien voor welke doelgroepen dit proefschrift relevant is, anderzijds om te verduidelijken wat ik gedurende mijn onderzoek heb ondernomen om deze maatschappelijke relevantie gestalte te geven.

Het praktische belang van het Multi-Level Perspectief

Dit proefschrift introduceert het Multi-Level Perspectief als een innovatieve manier om het erfgoedveld vanuit een historisch perspectief te analyseren. Deze vernieuwende benaderingswijze is niet alleen wetenschappelijk relevant, maar is dit ook voor beleidsmakers. In dit proefschrift identificeer ik verschillende culturele, maatschappelijke, economische, politieke en demografische ontwikkelingen en de weerslag die deze hebben op het erfgoedveld. Ik laat bijvoorbeeld het effect van de-industrialisatie op de heersende opvattingen over herbestemming zien, de uitwerking van secularisatie op de omgang met kerkgebouwen en de gevolgen van verstedelijking voor het behoud van historische binnensteden. Een Multi-Level analyse van het erfgoedveld helpt beleidsmakers dergelijke trends tijdig te onderkennen, de invloed ervan op het veld beter in te kunnen schatten en er beleidsmatig op te kunnen anticiperen. Wie inzicht heeft in de manier waarop deze zogeheten ‘landschapsontwikkelingen’ het erfgoedveld beïnvloeden, kan hier op een meer adequate wijze op inspelen.

Met andere woorden, een analyse van de brede maatschappelijke context van het erfgoedveld kan kansen voor beleidsvernieuwing aan het licht brengen die anders onbenut zouden blijven. Het Multi-Level Perspectief analyseert lokale processen enerzijds en brede maatschappelijke ontwikkelingen anderzijds in samenhang. Dit perspectief diende oorspronkelijk om technologische ontwikkelingen te analyseren, maar wordt inmiddels ook door beleidsmakers en ondernemers gebruikt om technologische transitie uit te lokken (Geels, 2007). Een Multi-Level analyse kan bijvoorbeeld helpen te achterhalen welke omstandigheden gunstig zijn voor technologische veranderingen en welke omstandigheden juist een rem op zulke transitie vormen. Aan de hand van deze kennis kunnen de condities en randvoorwaarden voor systeeminnovaties worden geoptimaliseerd en overheidsbeleid worden aangepast. In dit proefschrift heb ik het Multi-Level perspectief vertaald naar het erfgoedveld. Ik heb onder meer laten zien dat innovaties in de omgang met erfgoed vaak een lokale oorsprong hebben. Veel beleidsinnovaties ontstaan in reactie op specifieke, lokale problemen en omstandigheden. Kennis van deze lokale processen kan van belang zijn voor beleidsmakers op verschillende niveaus.

Voor welke doelgroepen is dit proefschrift relevant?

Nationale en lokale bestuurders betrokken bij Werelderfgoed

Dit proefschrift analyseert interacties tussen lokale, nationale en internationale organisaties en instituties op het gebied van erfgoed. Kennis over de veranderende verhoudingen tussen verschillende actoren in het erfgoedveld kan beleidsmakers op verschillende niveaus helpen procedurele richtlijnen en beleidskaders beter op elkaar af te stemmen. Dit proefschrift wees bijvoorbeeld op een aantal problemen dat zich tijdens de nominatie van Werelderfgoed en bij het beheer van Werelderfgoed sites kunnen voordoen. De UNESCO Werelderfgoedconventie is soms moeilijk in te passen in de bestaande lokale en nationale beleidskaders, of blijkt er zelfs mee in strijd. Werelderfgoed sites bestaan tegenwoordig steeds vaker uit grote (stedelijke) gebieden. Hierdoor is het beschermen ervan in veel opzichten ingewikkelder geworden. Veel genomineerde sites bevatten een groot aantal verschillende typen elementen die beschermd worden door een lappendeken van nationale en lokale wet- en regelgeving. Dit bemoeilijkt soms het beheer en kan leiden tot misverstanden met UNESCO.

Een veelvoorkomende aanleiding voor het afwijzen van nominaties of het plaatsen van sites op de rode lijst van bedreigd Werelderfgoed, was het ontbreken van een coherent en overkoepelend managementplan. Dit proefschrift laat zien dat het beheren van een grote Werelderfgoed site moeite vergt, mede door de betrokkenheid van verschillende overheden, individuen, belangenverenigingen, burgerinitiatieven en internationale organisaties die het lang niet altijd met elkaar eens zijn. Veel van de casussen die in dit proefschrift aan bod komen, werden gekenmerkt door onenigheid en disputen tussen lokale, nationale en internationale belangengroepen. Inzicht in de manier waarop de verschillende partijen die bij Werelderf-

goed betrokken zijn met elkaar interacteren, kan lokale en nationale beleidsmakers die verantwoordelijk zijn voor het beheren en behouden van Werelderfgoed helpen conflictsituaties te voorkomen. Daarnaast kan het hen helpen bij het indiceren van nieuwe voordrachten voor de Werelderfgoedlijst en het uitwerken van nominatiedossiers.

Ook het comparatieve aspect van het onderzoek in dit proefschrift levert praktisch bruikbare inzichten op. De verschillen tussen het gecentraliseerde Britse en het gedecentraliseerde Duitse erfgoedveld hebben belangrijke consequenties voor de verhoudingen van beide landen met UNESCO. In de bondsstaat Duitsland zijn de deelstaten voor erfgoed verantwoordelijk, hetgeen besluitvorming op internationaal vlak soms bemoeilijkt of vertraagt. Eén van de nadelen van een gedecentraliseerd overheidsapparaat, zo laat dit proefschrift zien, is dat het ingewikkelder is om proactief op te treden in de internationale diplomatieke arena. De verschillende casussen in dit proefschrift wijzen op de aanvankelijk vrij machteloze positie van de federale Duitse overheid op het gebied van erfgoed, die overigens de laatste jaren lijkt te veranderen. In Duitsland is er al sinds de jaren zeventig discussie over het recht van de deelstaten om hun eigen erfgoedbeleid te maken en de federale overheid probeert – veelal zonder veel instemming van de deelstaten – een steeds prominenter positie in het erfgoedveld in te nemen. Door verschillende typen bestuurssystemen met elkaar te vergelijken, kan dit proefschrift in dergelijke politieke en maatschappelijke discussies diepgang en context verschaffen. Beleidsmakers in landen met vergelijkbare overheidsstructuren kunnen er bovendien lessen uit trekken die relevant zijn voor hun eigen beleid ten aanzien van UNESCO.

Internationale beleidsmakers bij UNESCO

Voor internationale beleidsmakers kan kennis over de (soms moeizame) implementatie van de Werelderfgoedconventie van belang zijn bij het aanscherpen van internationale operationele richtlijnen, het evalueren van nominatiedossiers en het uitvoeren van waarnemingsmissies. Dit proefschrift bevat gedetailleerde analyses van enkele in het oog springende controverses over Werelderfgoed. Hieruit bleek dat in sommige gevallen de Werelderfgoedstatus als vervangbaar gezien wordt. Toenemend gebrek aan lokaal draagvlak is al sinds begin jaren tweeduizend een punt van zorg voor de Werelderfgoedcommissie. Eén van de ambities van UNESCO is het versterken van de betrokkenheid van lokale gemeenschappen bij de uitvoering van de Werelderfgoedconventie. Internationale beleidsmakers kunnen uit dit proefschrift lessen trekken over de interacties tussen UNESCO en lokale niveaus en op basis hiervan beleidsinstrumenten ontwikkelen. Door te wijzen op veranderende lokale percepties van Werelderfgoed, kan dit proefschrift UNESCO-beleidsmakers helpen bij het formuleren van beleid ten aanzien van lokale gemeenschappen.

Daarnaast legt dit proefschrift enkele interessante neveneffecten bloot van de UNESCO-conventie voor de bescherming van immaterieel erfgoed. Deze conventie werd in 2003 door UNESCO opgesteld om critici tegemoet te komen die vonden dat de Werelderfgoedlijst teveel gedomineerd werd door traditionele monu-

menten. Mede door deze conventie is de aandacht verschoven van de materiële kwaliteiten van erfgoed naar de tradities en gebruiken die ermee verbonden zijn. Volgens deze nieuwe mores zou erfgoed niet in de tijd bevroren moeten worden, maar zouden nieuwe functies en architectonische veranderingen moeten worden toegestaan. Deze progressieve ideeën drongen echter niet allemaal door tot de praktijk. Veel internationale erfgoedexperts van UNESCO en ICOMOS gaan op de oude voet verder en voeren een beleid dat vooral gericht is op het behouden van de materiële authenticiteit van historische bouwwerken. Sommige casussen die in dit proefschrift aan bod komen, laten zien dat de vernieuwende erfgoedconcepten op lokaal niveau gebruikt worden om ingrijpende industriële of stedelijke vernieuwing te verantwoorden. Door vast te houden aan orthodoxe opvattingen over erfgoedbehoud, dreigt UNESCO zich van deze lokale actoren te vervreemden. In 2013 heeft UNESCO een commissie samengesteld die de effecten van de conventie voor de bescherming van immaterieel erfgoed evalueert. De voorbeelden uit dit proefschrift zouden in deze evaluatie kunnen worden meegenomen.

Hoe heb ik de maatschappelijke relevantie publiek gemaakt?

Tussen 2012 en 2017 heb ik op verschillende manieren getracht het belang van een nieuw perspectief op het erfgoedproces aan een groter publiek over te brengen. In november 2015 was ik nauw betrokken bij de organisatie van een symposium over de geschiedenis van UNESCO. Dit symposium werd niet alleen door vakgenoten bezocht, maar ook door geïnteresseerde leken. De kennisuitwisseling die er tijdens dit symposium plaatsvond, heeft mede bijgedragen aan een beter begrip van het gedachtegoed waaruit UNESCO is ontstaan en van de ontwikkeling van de beleidspraktijken van de organisatie. De casussen in dit proefschrift lieten zien dat in controverses omtrent Werelderfgoed niet alleen experts, overheden en erkende organisaties een rol spelen, maar dat betrokken burgers zich eveneens mengen in die discussies. Sommige groepen burgers zijn gekant tegen het aanwijzen van 'hun' erfgoed als Werelderfgoed en vrezen dat de Werelderfgoedstatus bijvoorbeeld negatieve economische gevolgen zal hebben. Andere groepen zijn daarentegen groot voorstander van de Werelderfgoedtitel en gebruiken deze om vermeende misstanden op het gebied van ruimtelijke ordening en erfgoedbeleid aan de kaak te stellen. Door het organiseren van een publiek toegankelijk symposium over de geschiedenis van UNESCO's Werelderfgoedproject, heb ik geprobeerd bij te dragen aan een verdieping van maatschappelijke debatten op dit gebied.

Daarnaast heb ik tweemaal (in 2014 en 2017) een lezing gegeven bij het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap om de resultaten van mijn onderzoek te delen met beleidsmedewerkers. Zij wilden graag weten hoe in andere nationale contexten (in het bijzonder in Duitsland en het Verenigd Koninkrijk) de implementatie van de Werelderfgoedconventie verliep. Kennis over de effecten van centralisatie en decentralisatie op de uitvoering van de Werelderfgoedconventie is ook voor de Nederlandse overheid van belang. Ook hier veranderen de verhou-

dingen tussen bestuurslagen en hebben provinciale en lokale overheden de laatste jaren meer bevoegdheden op het gebied van erfgoed en planning gekregen. Daarnaast waren de beleidsmakers van het Ministerie geïnteresseerd in de veranderende lokale percepties van de Werelderfgoedtitel. Inzicht in de visies van lokale actoren en de lokale reputatie van UNESCO kan beleidsmakers helpen het draagvlak voor Werelderfgoed te vergoten. Ook ging het bij deze bijeenkomsten over de mogelijke implicaties van de UNESCO-conventie voor de bescherming van immaterieel erfgoed. In 2012 heeft de Nederlandse regering dit verdrag geratificeerd en kennis over de mogelijke implicaties hiervan kan beleidsmakers helpen er tijdig op in te spelen.

Tot slot, dit proefschrift stelde de veranderende verhoudingen tussen lokale, nationale en internationale actoren in het erfgoedveld aan de orde. Het huidige politieke en maatschappelijke klimaat in Europa, waarin een deel van de landen zich terugtrekt in hun nationale schulp en een ander deel met het Europese project wil doorpakken, wijst erop dat de thema's die dit proefschrift aansnijdt ook in de toekomst relevant zullen blijven. Erfgoed zegt niet alleen iets over waar we vandaan komen, maar evenveel over waar we naartoe willen. Voorstanders van een verenigd Europa willen een gedeelde Europese identiteit creëren en selecteren het erfgoed dat hen helpt deze ambitie te realiseren. Tegelijkertijd zal de drang om lokale identiteiten niet verloren te laten gaan, onverminderd blijven bestaan. De verschillende casussen in dit proefschrift laten zien dat erfgoedbehoud niet plaatsvindt in een politiek-maatschappelijk vacuum, maar sterk wordt beïnvloed door 'landschapsontwikkelingen'. Debatten over wie er zeggenschap over erfgoed heeft, zullen in het huidige gepolariseerde politieke landschap op het scherpst van de snede gevoerd blijven worden. Met de introductie van het Multi-Level Perspectief biedt dit proefschrift een conceptueel kader om te analyseren hoe dergelijke politiek-maatschappelijke krachten op het erfgoedveld inwerken.

